

Top-10

**Ondersteuningsvragen in het
onderwijs**

Nederlands
Jeugd
instituut

© 2014 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Auteurs

Daphne Kann
Bas Wijnen
Daan Wienke
Erik Jan de Wilde
Chaja Deen

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47
Postbus 19221
3501 DE Utrecht
Telefoon 030 - 230 63 44
Website www.nji.nl
E-mail info@nji.nl

Inhoudsopgave

Top-10	1
Ondersteuningsvragen in het onderwijs	1
Top-10 lichte en ernstige ondersteuningsvragen van jeugdigen in de schoolgaande leeftijd	5
Leeswijzer.....	6
1. Van achterstand bij taal en lezen tot dyslexie	8
2. Van leerachterstand tot zitten blijven	9
3. Van moeite met leren tot moeilijk lerend.....	10
4. Van bang tot angststoornis	11
5. Van dip tot depressie	12
6. Van geplaagd tot gepest; aanpak gericht op slachtoffers	13
7. Van dwars gedrag tot opstandig en antisociaal gedrag	14
8. Van plagen tot (cyber)pesten; aanpak gericht op de daders	15
9. Van druk gedrag tot ADHD.....	16
10. Van geen zin hebben in school tot schooluitval	17
Bijlage 1. Schattingsmethode	19
Bijlage 2. Databronnen.....	20
Bijlage 3: Het HBSC-onderzoek.....	23

Top-10 lichte en ernstige ondersteuningsvragen van jeugdigen in de schoolgaande leeftijd

Veel vraagstukken in de ontwikkeling van jeugdigen zijn heel normaal. Zo zijn somberheid, angst, druk-zijn en agressie normale verschijnselen bij kinderen (en volwassenen). Veel van deze problemen zijn gebonden aan de ontwikkelingsleeftijd van kinderen. Het is het moment waarop dit soort gedrag optreedt, de duur en de intensiteit die maken of iets wel of niet zorgen moet baren.

In deze factsheet laten we zien welke lichte en welke meer complexe, ernstiger opvoed- en opgroevraagstukken van jeugdigen in de leeftijd van 4 tot 18 jaar het meest voorkomen op school, en die als ondersteuningsvraag door de school, binnen de condities van Passend Onderwijs, beantwoord moeten worden. Per categorie is beschreven wat helpende factoren zijn die ouders, de school en de hulpverlening kunnen inzetten om te voorkomen dat 'normale' problemen groter worden.

Uitgangspunt bij de beschrijvingen per categorie is dat bij lichte problematiek adequaat pedagogisch handelen van de leerkracht volstaat, met eventueel aanvullende ondersteuning vanuit de school of lichte ondersteuning vanuit de jeugdhulp. Deze basisondersteuning is per school vastgelegd in het ondersteuningsprofiel. In dat profiel staat ook aangegeven welke eventuele extra ondersteuning de school kan bieden bij belastende en langer durende problematiek, en bijgevolg meer complexe ondersteuningsbehoeften.

De wet voor Passend onderwijs legt immers een zorgplicht bij scholen. Dat betekent dat zij er per 1 augustus 2014 voor verantwoordelijk zijn om alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben een goede onderwijsplek te bieden. Daarvoor werken reguliere en speciale scholen samen in regionale samenwerkingsverbanden. Samenwerkingsverbanden en scholen ontwikkelen diverse onderwijsarrangementen en voorzieningen om alle leerlingen in de regio een passend onderwijsprogramma te bieden. Samenwerkingsverbanden hebben de ruimte om hun ondersteuning zelf vorm te geven. Er zijn veel onderwijsarrangementen en voorzieningen mogelijk, al dan niet in combinatie met jeugdzorg en jeugdhulpverlening. Een reguliere school kan extra ondersteuning bieden op de eigen school, bijvoorbeeld in een speciale klas. De basis- en extra ondersteuning is niet zozeer gericht op het oplossen van de individuele problemen van de leerling, maar wél om iedere leerling zodanig te helpen dat ten eerste de schoolloopbaan zo optimaal mogelijk doorlopen wordt, en ten tweede dat de jeugdige zich gedurende de schoolloopbaan positief ontwikkelt wat betreft sociaal-emotionele vaardigheden en gedrag.

Wat de jeugdzorg betreft: in het nieuwe jeugdstelsel zijn gemeenten zelf verantwoordelijk voor een samenhangend en dekkend (zorg)aanbod voor jeugdigen en ouders. Een aanbod dat antwoord geeft op veelvoorkomende problemen, vragen en behoeften. Uitgangspunt daarbij is 'zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig'. Daarnaast moeten praktijk en wetenschap hebben uitgewezen dat het aanbod effectief is. Gemeenten kunnen voor een passend antwoord zorgen door een preventie- en zorgarrangement in te richten. Dit is een lokaal of regionaal beschikbaar samenhangend pakket van algemene, preventieve en curatieve vormen van ondersteuning, zorg en hulp, waarvoor geldt dat het:

- Het basisaanbod versterkt.
- Goede ketensamenwerking bouwt rond kinderen, gezinnen en basisvoorzieningen als scholen en opvang.
- Een vroegtijdige aanpak realiseert van veelvoorkomende risico's en problemen rond opvoeding, ontwikkeling of opgroeien van de jeugd.

- Ernstiger problemen bij jeugdigen en ouders effectief aanpakt.

Deze top-10 is bedoeld om zowel het onderwijs als de gemeente te helpen bij het bepalen van welke passende onderwijsondersteuning en welke inzet van jeugdhulp daarbij op school nodig is. De top-10 vervult daarmee een inhoudelijk ondersteunende functie bij het OOGO (de te voeren ‘op overeenstemming gerichte overleggen’ tussen schoolbesturen en gemeenten).

Bent u geïnteresseerd in een top-10 van problemen in de schoolgaande leeftijd in uw eigen regio? Neem dan contact op met het Nederlands Jeugdinstituut. Zie voor achtergrondinformatie ook www.nji.nl/scholenwjkverbonden.

Leeswijzer

De tabel geeft prevalenties van de bovengenoemde problemen bij de jeugd die deelnemen aan het funderend onderwijs. De linker kolom van de tabel geeft de percentages die horen bij de lichtere variant van de problematiek (‘gewone, leeftijdsfase gebonden vraagstukken en problemen’), de rechter de zwaardere variant (‘ernstige problemen of stoornissen’) waarbij extra ondersteuning nodig is.

Voor die kenmerken waar geen landelijke cijfers van beschikbaar zijn, hebben we schattingen gemaakt. De methode om tot schattingen te komen wordt verder toegelicht op www.nji.nl.

Top-10 vragen en problemen bij jeugdigen in het onderwijs	gewoon (leeftijdsfase gebonden vragen/problemen)	ernstig (probleem/stoornis)
(cognitief leren)		
1. van achterstand bij taal en lezen tot dyslexie	8,4	9,6
2. van leerachterstand tot zitten blijven	7,3	9,3
3. van moeite met leren tot moeilijk lerend	4,7	1,5
(internaliserend gedrag)		
4. van bang tot angststoornis	12	7,3
5. van dip tot depressie	10,9	2,6
6. van geplaagd worden tot gepest worden	25	10
(externaliserend gedrag)		
7. van dwars gedrag tot opstandig of antisociaal gedrag	15,5	4,4
8. van plagen tot (cyber)pesten	72	65

9. van druk gedrag tot ADHD	7,6	1
(werkhouding en motivatie)		
10. van geen zin hebben in school tot schooluitval	13,3	8,3

Overzicht top-10 vragen en problemen met respectievelijke prevalentiecijfers

1. Van achterstand bij taal en lezen tot dyslexie

Achterstand

Veel leerlingen hebben moeite met het lezen van schoolboekteksten, hetzij door - voor hen - moeilijk taalgebruik (met name woorden) dan wel met de leestaak zelf. Achterstanden in woordenschat en taalbeheersing hebben grote negatieve gevolgen voor de verdere school- en maatschappelijke carrière.

- **Wat kan de leerkracht doen?**

Er zijn legio programma's die bijdragen aan het inlopen van achterstanden bij woordenschat en taalbeheersing.

Bij het Nederlands Jeugdinstituut staan bewezen effectieve programma's beschreven voor de vve-sector (www.nji.nl/Voor--en-vroegschoolse-educatie-%28vve%29-Praktijk-Erkende-interventies).

Voor het basisonderwijs geven de websites van de landelijke pedagogische centra veel houvast (www.aps.nl; www.kpcgroep.nl; www.cps.nl).

In het voortgezet onderwijs gaat het wat taal betreft om de *basale communicatieve vaardigheden, die een leerling op school en in de maatschappij minimaal nodig heeft om als onderwijsdeelnemer en als burger doelmatig te kunnen communiceren met andere deelnemers en burgers en met de overheid*' (Rapport Onderwijsinspectie, 2007).

- **Wat kan de gemeente doen?**

Kleuters met een taalachterstand kunnen vroegschoolse educatie krijgen. Voor de overige leerlingen in het basisonderwijs zijn er schakelklassen om de taalachterstand weg te werken. De kopklas is een schakelklas voor leerlingen die na groep 8 een taalachterstand hebben. Ze krijgen na de basisschool een extra schooljaar intensief taalonderwijs. Zo kunnen zij een goede start maken.

Zie: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taalachterstand/taalachterstand-basisschoolleerlingen.

Dyslexie

Bij dyslexie gaat het om een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. Bij dyslexie gaat het lezen, spellen en ook zelf schrijven, gezien de leeftijd en het onderwijsniveau, veel te moeizaam, ofschoon een leerling wél een gemiddelde intelligentie kan hebben. Er is alleen sprake van dyslexie als er geen andere oorzaken zijn die de leesproblemen kunnen verklaren. Bij dyslexie kunnen zowel lees- als spellingsproblemen voorkomen, maar deze komen ook los van elkaar voor.

- **Wat kan de leerkracht doen?**

Als ouders zich zorgen maken om hun kind en houdt de school nog geen structureel overleg over leesproblemen of dyslexie, dan is de eerste stap het informeren naar de toetsresultaten. Is al wel bekend dat de leerling kind dyslexie of ernstige lees-/spellingproblemen heeft, dan moeten leerkracht en ouders aan het begin van het schooljaar zo snel mogelijk het begeleidingsplan uit het vorige leerjaar met elkaar doornemen en overleggen over de eventuele adviezen van de externe deskundige. Er zal een plan gemaakt moeten worden (korte en lange termijn) dat in de klas door de leerkracht wordt uitgevoerd. Soms wordt een remedial teacher of een externe deskundige ingeschakeld. Hulp van ouders kan een goede aanvulling betekenen. Zie www.steunpuntdyslexie.nl.

- **Wat kan de gemeente doen?**

Sinds 1 januari 2009 is de vergoeding van diagnostiek en behandeling van ernstige dyslexie in het basispakket van de zorgverzekering opgenomen. De gemeente komt –via Bijzondere bijstand- pas in beeld wanneer de ouders de eventuele aanvullende kosten met hun inkomen niet kunnen dragen.

Zie: <http://www.vng.nl/dyslexie>.

2. Van leerachterstand tot zitten blijven

Bij leerachterstand loopt de leerling, in vergelijking met de groep, achter op één of meerdere van de vier leergebieden (technisch lezen, begrijpend lezen, spellen en inzichtelijk rekenen). Dit kan leiden tot zittenblijven wanneer de leerling de in het afgelopen schooljaar gedoeerde kennis en vaardigheden onvoldoende meester is, ofschoon de leerling de capaciteiten heeft om het regulier onderwijs te volgen.

- ***Wat kan de school doen?***

Stimuleer de schoolprestaties en de motivatie om te leren door de leerlingen succeservaringen op te laten doen, door passende eisen te stellen aan de leerprestaties, en vooral door aantrekkelijk, contextrijk, prikkelend onderwijs te bieden, op maat van de doelgroep. Meet frequent tussentijds de onderwijsvorderingen. Een goede methode hiervoor is de methodiek Response to Intervention (RtI) die in de VS op grote schaal wordt toegepast, en inmiddels in Nederland bekend is als GROEI (Gemeten Reactie Op Effectieve Instructie) Probeer onderwijsachterstanden in de kleuterleeftijd zoveel mogelijk te voorkomen en te beperken.

- ***Wat kan de leerkracht doen?***

Geef specifieke ondersteuning bij de betreffende achterstand door extra instructie en feedback, passende opdrachten, extra (leer)activiteiten. Een goede methode hiervoor is systematiek Response to Intervention, in Nederland bekend onder de naam GROEI.

Wat kunnen gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

In het periodieke Op Overeenstemming Gerichte Overleg tussen het onderwijs en de gemeente, kan men aantal leerlingen met onderwijsachterstanden agenderen, en kunnen gemeenten scholen ondersteunen met passende maatregelen.

Meer weten?

Zie www.cps.nl, en Scholvinck, M. & Jansen, L. (2014) *Basisboek RTI. Groei meten voor passend onderwijs*. Uitgeverij PICA.

Voor wat betreft onderwijsbehoeften zie www.passendonderwijs.nl.

3. Van moeite met leren tot moeilijk lerend

Makkelijk kunnen leren is niet voor alle kinderen vanzelfsprekend. Oorzaken liggen meestal in problemen met de werkhouding en in sociaal-emotionele problemen.

Onder een probleem met de werkhouding wordt verstaan een laag werktempo, slecht zelfstandig kunnen werken, moeite met concentratie, gebrek aan motivatie en gebrek aan structuur in de aanpak van leren. Ook sociaal-emotionele problemen kunnen leiden tot moeite met concentratie en gebrek aan motivatie.

Moelijk lerende kinderen worden ook wel kinderen met een licht verstandelijke handicap genoemd. Voor veel ouders is niet duidelijk wat de beperking nu precies voor gevolgen heeft. Uiterlijk valt er aan het kind vaak niks op maar na verloop van tijd blijkt het kind niet mee te kunnen komen. Soms is dat al op vrij jonge leeftijd maar meestal pas op de basisschool. In veel gevallen stroomt het kind daarom door naar het speciaal basisonderwijs.

Kinderen die moeilijk kunnen leren hebben moeite met informatie opnemen, onthouden en opnieuw tevoorschijn halen, en inschatten en beoordelen van nieuwe situaties.

- ***Wat kan de school doen?***

Voor leerlingen die moeite hebben met leren dient er in de basisondersteuning van de school aandacht te zijn voor werkhouding en eventuele sociaal-emotionele problemen.

In het geval van moeilijk lerende kinderen dient er sprake te zijn van gedegen diagnostiek en snelle verwijzing. Deze leerlingen aan meestal naar een school voor Speciaal Basisonderwijs (SBO). Bij ernstige leerstoornissen en een daardoor dreigende vertraagde ontwikkeling gaan kinderen naar het onderwijs voor zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk). Het zmlk behoort tot het zogenaamde cluster 3 van het speciaal onderwijs. Tot dit cluster behoren scholen die onderwijs verzorgen voor meervoudige, verstandelijke en lichamelijk gehandicapte kinderen die het reguliere onderwijs niet kunnen volgen. Indien deze kinderen wel binnen het reguliere onderwijs worden opgevangen, hebben zij tot 2015 nog recht op een zogenaamd rugzakje. Zmlk-onderwijs is speciaal onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen met een verstandelijke of meervoudige beperking. Het onderwijs is gericht op het voorbereiden op zo zelfstandig mogelijk wonen, werken en invullen van de vrije tijd. De school kent geen eindtermen, zoals in regulier onderwijs, waar alleen een diploma kan worden behaald bij voldoende punten.

- ***Wat kan de leerkracht doen?***

De leerkracht dient de kinderen die moeite hebben met leren te ondersteunen met gestructureerde en tegelijk uitdagende werkvormen.

Hij/zij dient leerlingen die moeite hebben met informatie opnemen, onthouden en opnieuw tevoorschijn halen, en het inschatten en beoordelen van nieuwe situaties, gericht te begeleiden. Omdat dat nogal complex is, dient dat te gebeuren met ondersteuning van een deskundige, zoals bijvoorbeeld een ambulante begeleider vanuit het speciaal onderwijs.

- ***Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?***

In het periodieke Op Overeenstemming Gerichte Overleg (verder OOGO genoemd) tussen het onderwijs en de gemeente, kan dit vraagstuk geagendeerd worden en kan de samenhang tussen ondersteuning thuis en op school ondersteund worden met passende maatregelen.

Meer lezen?

www.mee-ijsseloevers.nl/view/uploaded/objects/Folder%20Moeilijk%20lerend.pdf

4. Van bang tot angststoornis

Ieder kind is wel eens bang. Angst voelen heeft een belangrijke functie: het is een signaal om op te letten, en vaak gaat die angst weer over. Maar als de angst overmatig is, angstgevendende situaties worden vermeden, en dwangmatige handelingen worden uitgevoerd om de angst niet te voelen, spreken we van een angststoornis. De meest voorkomende vormen zijn faalangst en sociale angst. De angst beheerst dan het leven zodanig dat kinderen en jongeren of hun omgeving daaronder gaan lijden. Dit verstoort het normale leven en gaat ten koste van belangrijke zaken zoals school. Benaderingen op basis van de cognitieve gedragstheorie blijken het meest effectief.

Wat kan de school doen?

- Zorg voor een veilige leeromgeving, met onder meer aandacht voor het tegengaan van pesten.
- Meet periodiek de mate waarin de leerlingen zich veilig voelen c.q. bang zijn.
- Zorg ervoor dat signalen van leerlingen waarover men zich zorgen maakt tijdig worden besproken, in samenspraak met de ouders, en met gebruikmaking van de interne zorgstructuur van de school (intern zorgoverleg, zorg- en adviesteam)
- Hanteer een schoolaanbod van effectieve specifieke programma's die als ondersteuning worden ingezet ten behoeve van leerlingen met een angststoornis, zoals antifaalangstraining, training sociale vaardigheden. Zie voor bewezen effectieve interventies <http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies>.

Wat kan de leerkracht doen?

- Let op signalen van angst bij leerlingen. Die informatie kan verkregen worden via de ouders, en door observatie van de leerlingen in de klas. Ook kan de leerkracht in de klas het thema angst bespreekbaar maken.
- Stel vast in welke situaties bij de betreffende leerling de angst overmatig wordt, en hoe dat in de alledaagse routine is te voorkomen.
- Laat, wanneer er de indruk is dat er sprake is van een angststoornis, de leerling profiteren van een specifiek programma dat gericht is op vermindering van angststoornissen. Doe dat na overleg met de interne begeleider, de ouders, en na consultatie van experts (bijvoorbeeld via het zorg- en adviesteam)

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

In het OOGO kan afgesproken worden op welke wijze expertise over angsten beschikbaar is ter ondersteuning en versterking van jongeren, gezinnen en de school.

Meer lezen?

Zie www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Wat-werkt/Onderwerpen/Wat-werkt-bij-angststoornissen.

www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies.

5. Van dip tot depressie

Men spreekt van een depressie bij kinderen wanneer de somberheidsklachten langer dan twee weken duren. Het aantal depressieve kinderen onder de 6 werd een paar jaren geleden al geschat op ongeveer 1%. Dat percentage stijgt tot 3 à 5 procent bij kinderen tussen de 6 en de 12 jaar. De somberheid uit zich ook in gedragsproblemen. Met name jongens laten vooral negatief gedrag zien, zoals agressief gedrag, prikkelbaar gedrag en humeurig gedrag. De leerling voelt zich vaak waardeloos en is meer dan normaal bezig met de dood. Ook heeft de leerling vaak een pessimistische kijk op het (eigen) leven. Er zijn meestal problemen met vriendschappen, omdat de leerling zich terugtrekt of agressief gedrag vertoont.

Ouders geven vaak aan dat hun kind minder eetlust heeft, slecht slaapt, en moe is.

Op school blijkt dat de leerling zich moeilijk kan concentreren, zich vervelend gedraagt en slechte schoolprestaties vertoont.

In de praktijk zijn de beste ervaringen opgedaan met cognitieve gedragstherapie voor kinderen.

Wat kan de school doen?

- Zorg ervoor dat signalen van leerlingen waarover men zich zorgen maakt tijdig worden besproken, in samenspraak met de ouders, en met gebruikmaking van de interne zorgstructuur van de school (intern zorgoverleg, zorg- en adviesteam)
- Hanteer een schoolaanbod van effectieve specifieke programma's die als ondersteuning worden ingezet ten behoeve van leerlingen met een depressie.

Wat kan de leerkracht doen?

- In geval van een tijdelijke dip is actief luisteren, steun geven, of de leerling helpen met het oplossen van problemen voldoende.
- Zorg dat je alert bent op de eerder genoemde signalen van een mogelijke depressie.
- Laat, wanneer er de indruk is dat er sprake is van een depressie, de leerling profiteren van een specifiek programma dat gericht is op vermindering van angststoornissen. Doe dat na overleg met de interne begeleider, de ouders, en na consultatie van experts (bijvoorbeeld via het zorg- en adviesteam)

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

- In het OOGO kan afgesproken worden op welke wijze expertise over depressie beschikbaar is ter ondersteuning en versterking van jongeren, gezinnen en de school.

Meer weten?

www.nji.nl/Depressie-Praktijk-Wat-werkt.

6. Van geplaagd tot gepest; aanpak gericht op slachtoffers

Plagen gebeurt tussen ongeveer gelijkwaardige of even sterke partners en gebeurt naar beide kanten, dus er is niet een plager en een geplaagde maar de leerlingen plagen elkaar. En beide partijen zien het plagen vaak meer als een spel of een lolletje. Bij pesten daarentegen is er sprake van een ongelijke machtsverhouding. De pester heeft macht over het kind dat gepest wordt. De pester heeft - bewust dan wel onbewust - de bedoeling om zijn slachtoffer te kwetsen. Onder pesten wordt verstaan: het langdurig uitoefenen van geestelijk en/of lichamelijk geweld door een persoon of een groep tegen een eenling die niet in staat is zich te verdedigen. Pesten kan vele vormen aannemen. Leerlingen kunnen worden nageroepen, uitgescholden of belachelijk gemaakt worden. Soms worden leerlingen ook vernederd of wordt er geslagen, geschopt en geknepen. Maar pesten kan ook een passievere vorm aannemen, waarbij de leerling wordt buitengesloten en genegeerd, iets wat net zo pijnlijk kan zijn als schelden of slaan. Pesten kan indringende gevolgen hebben voor de gepeste leerling, ook in diens latere leven.

Wat kan de school doen?

- Het voorkomen en tegengaan van pesten behoort - conform het referentiekader van de sectorraden - tot de basisondersteuning die de school biedt. De school hoort in het kader van die basisondersteuning immers een veilige leeromgeving te garanderen voor alle leerlingen. Het voorkomen en tegengaan van pesten gebeurt in de meeste scholen al, maar niet altijd op een effectieve wijze. Voorgenomen wettelijke maatregelen moeten bijdragen aan een betere aanpak.
- Hanteer een schoolbeleid dat vorm en inhoud geeft aan een sociaal veilige leeromgeving.
- Zorg ervoor dat signalen van leerlingen die gepest worden tijdig worden besproken, in samenspraak met de ouders.
- Gebruik eventueel een bewezen effectief programma dat als ondersteuning wordt gehanteerd ten behoeve van het voorkomen en tegengaan van pesten.

Wat kan de leerkracht doen?

- Wees alert op signalen van pesten. N.B.: Meestal gebeurt pesten 'onder de radar'
- Heb aandacht voor de pester, de gepeste en de omstanders.

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

- In het OOGO kan een samenhangende aanpak voor het realiseren van een veilig en zorgzaam schoolklimaat besproken worden en worden afspraken gemaakt over de inzet van jeugdhulpprofessionals ter versterking van de aanpak van pestproblematiek (www.nji.nl/pesten).

7. Van dwars gedrag tot opstandig en antisociaal gedrag

Iedere leerling vertoont weleens gedrag dat voor anderen erg vervelend is. Dat hoort meestal bij de ontwikkeling en gaat normaal gesproken weer over als het kind ouder wordt. Maar soms is er iets ernstigers aan de hand, en ontstaan er problemen in het functioneren van het kind. Dan spreken we van gedragsproblemen of gedragsstoornissen. Wanneer een jeugdige een patroon vertoont van negativistisch, opstandig, ongehoorzaam en vijandig gedrag tegenover autoriteitsfiguren, of gedrag waarbij de grondrechten van anderen en belangrijke sociale normen of regels worden overtreden, is er sprake van opstandig en/of antisociaal gedrag. Wanneer de ernstige problemen in het gedrag van de jongere aan bepaalde criteria voldoen, spreken we van een oppositionele of een gedragsstoornis. Bij oudere kinderen en jongeren kunnen ernstige gedragsproblemen of –stoornissen samengaan met delinquentie: ze plegen strafbare feiten, zoals inbreken en/of mishandelen.

Wat kan de school doen?

- Zorg voor regels die voorschrijven hoe men zich dient te gedragen in en om de school.
- Zorg ervoor dat leerlingen en ouders zich ‘mede-eigenaar’ voelen van de regels en dat ze actief bijdragen aan de naleving ervan.
- Zorg ervoor dat signalen van leerlingen waarover men zich zorgen maakt tijdig worden besproken, in samenspraak met de ouders, en met gebruikmaking van de interne zorgstructuur van de school (intern zorgoverleg, zorg- en adviesteam)
- Hanteer een schoolaanbod van effectieve specifieke programma’s die als ondersteuning worden ingezet ten behoeve van leerlingen met een gedragsstoornis.

Wat kan de leerkracht doen?

- Zorg voor naleving van de gedragsregels van de school.
- Doe aan klassenmanagement; met goed klassenmanagement kan regeloverschrijding worden voorkomen, en tijdig gesignaleerd.
- Let op signalen van een gedragsstoornis bij leerlingen. Die informatie kan verkregen worden via de ouders, en door observatie van de leerling in de klas.
- Stel vast in welke situaties bij de betreffende leerling het gedrag ontspoord, en hoe dat in de alledaagse routine is te voorkomen.
- Laat, wanneer er sprake is van een gedragsstoornis, de leerling profiteren van een specifiek programma. Doe dat na overleg met de interne begeleider of zorgcoördinator, de ouders, en na consultatie van experts (bijvoorbeeld via het zorg- en adviesteam)

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

In het periodieke OOGO kan het aantal leerlingen met een gedragsstoornis geagendeerd worden in relatie tot het aantal leerlingen met extra ondersteuning, en worden afspraken gemaakt over onderwijs-zorgarrangementen en over het gebruik van effectieve interventies in het geval van ernstige gedragsproblemen.

[http://www.nji.nl/nl/Kennis/Gedrag-en-gezondheid.](http://www.nji.nl/nl/Kennis/Gedrag-en-gezondheid)

[http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies.](http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies)

[http://www.nji.nl/OZA.](http://www.nji.nl/OZA)

8. Van plagen tot (cyber)pesten; aanpak gericht op de ouders

Plagen gebeurt tussen ongeveer gelijkwaardige of even sterke partners en gebeurt naar beide kanten, dus er is niet een plager en een geplaagde maar de leerlingen plagen elkaar. En beide partijen zien het plagen vaak meer als een spel of een lolletje. Bij pesten daarentegen is er sprake van een ongelijke machtsverhouding. De pester heeft macht over de leerling die gepest wordt. De pester heeft - bewust dan wel onbewust - de bedoeling om zijn slachtoffer te kwetsen. Onder pesten wordt verstaan: het langdurig uitoefenen van geestelijk en/of lichamelijk geweld door een persoon of een groep tegen een eenling die niet in staat is zich te verdedigen. Vaak hebben pesters een sociaal-emotioneel probleem of een gedragsprobleem. Het pesten door hen kan vele vormen aannemen. Ze roepen leerlingen na, schelden ze uit, of maken ze belachelijk. Soms vernederen ze leerlingen of wordt er geslagen, geschopt en geknepen. Maar pesten kan ook een passievere vorm aannemen, waarbij de leerling wordt buitengesloten en genegeerd, iets wat net zo pijnlijk kan zijn als schelden of slaan. Pesten kan indringende gevolgen hebben voor de gepeste leerling, ook in diens latere leven; daarom moet het pesten stoppen en de pesters aangepakt.

Wat kan de school doen?

- Het voorkomen en tegengaan van pesten behoort - conform het referentiekader van de sectorraden - tot de basisondersteuning die de school biedt. De school hoort in het kader van die basisondersteuning immers een veilige leeromgeving te garanderen voor alle leerlingen. Het voorkomen en tegengaan van pesten gebeurt in de meeste scholen al, maar niet altijd op een effectieve wijze. Voorgenomen wettelijke maatregelen moeten bijdragen aan een betere aanpak.
- Hanteer een schoolbeleid dat betrekking heeft op een sociaal veilige leeromgeving.
- Zorg ervoor dat signalen van leerlingen die pesten tijdig worden besproken, in samenspraak met de ouders.
- Gebruik eventueel een bewezen effectief programma dat als ondersteuning wordt gehanteerd ten behoeve van het voorkomen en tegengaan van pesten.

Wat kan de leerkracht doen?

- Wees alert op signalen van pesten. N.B.: Meestal gebeurt pesten 'onder de radar'
- Geef specifieke aandacht aan maatregelen ten aanzien van de pester, de gepeste en de omstanders.

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

In het periodieke Op Overeenstemming Gerichte Overleg tussen het onderwijs, ondersteunende organisaties en de gemeente, kan de gemeente het aantal leerlingen dat gepest wordt agenderen, en scholen ondersteunen met passende maatregelen, zoals het stimuleren om als effectief bewezen anti-pestprogramma's te gebruiken. (www.nji.nl/pesten).

9. Van druk gedrag tot ADHD

Iedere leerkracht kent drukke leerlingen in de klas. Ze vragen veel aandacht en correctie, maar meestal lukt het om de drukte te kanaliseren.

ADHD is een afkorting van Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Een leerkracht zal vaak intuïtief aanvoelen dat soms een leerling anders is, maar dit niet meteen kunnen koppelen aan ADHD. De belangrijkste vraag is wat te zien is in de klas: wat zijn de symptomen van ADHD-gedrag? Allereerst gaat het om aandachtsproblemen. Deze leerlingen hebben meer dan gemiddeld moeite om: aan het werk te gaan en te blijven; aanwijzingen op te volgen; hun werk te organiseren en af te maken; de hoofd- van de bijzaken te onderscheiden; zich te herinneren wat ze van plan waren; zich te herinneren waar ze hun spullen laten; prikkels van buiten te negeren; vlot te reproduceren wat ze hebben geleerd (terwijl ze het wel weten); hun aandacht te richten en vast te houden.

Daarnaast hebben de leerlingen last van hyperactiviteit-impulsiviteit: zij hebben meer dan gemiddeld moeite om handen en voeten stil te houden, rustig op een stoel te zitten; op de plaats in de klas te blijven zitten (ze staan zomaar op); en op hun beurt te wachten.

Wat kan de school doen?

Drukke in de school hoort bij de unieke biotoop die de school is, met relatief veel mensen (kinderen en volwassenen) op een klein oppervlak. Om de drukte beheersbaar te houden, en toch een plezierige sfeer te handhaven, is het nodig dat de school gedragsregels hanteert en ervoor zorgt dat die worden nageleefd.

In geval van (vermoedens van) ADHD zorgt de school ervoor dat met partners uit de jeugdhulp wordt afgestemd over de aanpak, zodat eventueel snel diagnostiek kan plaatsvinden en oplossingsgerichte benaderingen worden ingezet.

Wat kan de leerkracht doen?

- Om druk gedrag te voorkomen en tegen te gaan, helpt adequaat klassenmanagement. Hierin gaat het om de manier waarop een leerkracht zijn onderwijs organiseert. Het omvat alle maatregelen die een leerkracht neemt om een ideaal leer- en werkklimaat te creëren. Hierbij gaat het niet alleen om regels, maar om veel meer aspecten: de klasinrichting, de lesinhoud, de methoden, de manier van werken, de instructie en de relatie tussen leerkracht en leerlingen.
- In geval van ADHD dienende leerkrachten handvatten te krijgen om probleemgedrag te beïnvloeden, de emoties die ADHD-gedrag bij hen zelf oproept beter te hanteren, en samen te werken met ouders in de aanpak van deze leerlingen. Gebleken is dat geringe aanpassingen aan de situatie en/of aan de gevolgen van gedrag al een groot effect sorteren.
- Het ontwerp en de implementatie van genoemde handvatten dient te geschieden met ondersteuning van een deskundige, zoals bijvoorbeeld een ambulante begeleider vanuit het speciaal onderwijs.

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

In het periodieke OOGO kan het aantal leerlingen met ADHD geagendeerd worden in relatie tot het aantal leerlingen met extra ondersteuning, en worden afspraken gemaakt over onderwijszorgarrangementen en over het gebruik van effectieve interventies.

www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies.

www.nji.nl/ADHD.

10. Van geen zin hebben in school tot schooluitval

Dit probleem speelt weliswaar minder in het primair onderwijs, in vergelijking tot het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, maar is - gezien de aantallen en de gevolgen - indringend genoeg.

Geen zin hebben, of gebrek aan motivatie, komt voort uit zogenaamde motivationele overtuigingen: opvattingen bij de leerling hoe zinvol het is om zich in te spannen. Motivationele overtuigingen dragen in belangrijke mate bij aan het leren; ze komen voort uit directe leerervaringen, uitspraken van leerkrachten, ouders of leeftijdsgenoten, en sociale vergelijkingen.

Motivationele overtuigingen sturen het denken, het gevoel en de acties van de leerling bij de schoolgang als geheel of bij een bepaald vak. Eenmaal gevormd, zijn gunstige of ongunstige motivationele overtuigingen erg moeilijk te veranderen. Teveel negatieve motivationele overtuigingen leiden tot schooluitval.

Wat kan de school doen?

- Voorkom schooluitval door een effectieve organisatie van de school: sterk onderwijskundig leiderschap, tegemoetkoming aan de basisbehoeften van leerlingen (relatie, competentie, autonomie), een ordelijk en veilig klimaat, hoge verwachtingen hebben van de prestaties van leerlingen en frequente evaluaties van de vorderingen van de leerlingen.
- Geef structureel aandacht aan het trainen van docenten in goed klassenmanagement: het stellen en handhaven van duidelijke regels, normen en verwachtingen voor gewenst gedrag van leerlingen met een hierop aangepast straf- en beloningssysteem, effectieve instructiemethoden en het samenwerkend leren in kleine groepjes.
- Zorg voor een veilige leeromgeving, met onder meer aandacht voor het tegengaan van pesten.
- Zorg voor een goede werkrelatie met leerplicht, zodat deze tijdig bij de ouders aan de bel kan trekken.

Wat kan de leerkracht doen?

- Krijg een goed beeld van de motivationele overtuigingen die de leerlingen in de klas hebben. Het is belangrijk om te weten of leerlingen al een gunstige of ongunstige overtuiging met betrekking tot school of tot een bepaald vak hebben voordat ze in de klas komen.
- Bedenk daarbij dat leerlingen soms goed zijn in het verbergen van hun gevoelens en gedachten, wat leidt tot misverstanden over hun waarden, geloof in eigen bekwaamheid en resultaatverwachtingen.
- Stimuleer ouders om informatie te geven over de motivatie van hun kind.
- Betrokkenheid van ouders bij school heeft trouwens, zowel direct als indirect, altijd een positieve invloed heeft op de schoolse ontwikkeling van kinderen. Al op jonge leeftijd is er directe invloed op de schoolprestaties en het sociale gedrag van kinderen. Ouderbetrokkenheid draagt bij aan het vertonen van positief gedrag door kinderen, een positieve houding om te leren, lagere dubblurecijfers, minder schooluitval, hogere onderwijsprestaties, en meer deelname aan vervolgonderwijs.

Wat kunnen de gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs doen?

Het voorkomen van schooluitval is een belangrijk onderwerp in het OOGO; onderwijs en gemeenten hebben hun eigen verantwoordelijkheden maar moeten zorg dragen voor een samenhangende aanpak. Afspraken over de (preventieve) inzet van leerplicht en jgz in aanvulling op de verantwoordelijkheden van het onderwijs worden hier geborgd.

Meer lezen?

www.nji.nl/Wat-werkt-bij-voortijdig-schoolverlaten-en-schoolverzuim.

www.sardes.nl/PB74-Opstaan-tegen-het-thuiszitten.html.

Bijlage 1. Schattingsmethode

Aangezien niet alle gegevens uit de Top-10 lijst op landelijk niveau voorhanden waren, hebben we bij de meeste indicatoren gebruik moeten maken van een methode waarmee de percentages geschat werden. In bijlage 2 staat welke kenmerken we hebben moeten schatten en welke beschikbaar waren uit landelijke bronnen. De meeste kenmerken werden geschat vanuit het onderzoek Health Behaviour in School-aged Children (HBSC). Dit onderzoek is representatief voor de gehele Nederlandse bevolking.

Voor differentiatie van de landelijke percentages naar basis- en voortgezet onderwijs (voor kenmerken waar een landelijke bron genoemd is in bijlage 2) werd eerst een bijbehorende proxy bepaald in de HBSC-dataset; de ratio tussen basis- en voortgezet onderwijs werd vervolgens toegepast op de landelijk bekende percentages in de bijbehorende NJi-dossiers.

Bijlage 2. Databronnen

Vragen en problemen bij jongeren			
Indicator	Omschrijving BAO	Omschrijving VO	Bron (landelijk)
Lichte problemen			
1a. Dwars gedrag	% 11- en 12-jarigen dat aangeeft meestal niet te doen wat hen wordt opgedragen	% dat aangeeft meestal niet te doen wat hen wordt opgedragen	HBSC 2009
2a. Druk gedrag	% 11- en 12-jarigen dat aangeeft rusteloos te zijn of continu te friemelen	% dat aangeeft rusteloos te zijn of continu te friemelen	HBSC 2009
3a. Bang	% 11- en 12-jarigen dat aangeeft voor heel veel dingen bang te zijn of snel angstig	% dat aangeeft voor heel veel dingen bang te zijn of snel angstig	HBSC 2009
4a. Dip	% 11- en 12-jarigen dat aangeeft elke week of elke maand zich ongelukkig te voelen	% dat aangeeft elke week of elke maand zich ongelukkig te voelen	HBSC 2009
5a. Geplaagd	% 11- en 12-jarigen dat aangeeft wel eens gepest of getreiterd te worden	% dat aangeeft wel eens gepest of getreiterd te worden	HBSC 2009
6a. Geen zin in school	% kinderen van 11 en 12 jaar dat aangeeft school niet leuk te vinden. HBSC 2009	% dat het (helemaal) niet leuk vindt op school	HBSC 2009
7a. Experimenteren met middelen	% 11- en 12-jarigen dat ooit gerookt, gedronken of wiet of hasj heeft gebruikt	% dat ooit gerookt, gedronken of wiet of hasj heeft gebruikt	HBSC 2009
7a. Ongezonde leefstijl	% 11- en 12-jarigen dat weinig groente en fruit eet en veel snoept of frisdrank met suiker drinkt	% dat weinig groente en fruit eet en veel snoept of frisdrank met suiker drinkt	HBSC 2009
9a. Sociaal onhandig	% 11- en 12-jarigen dat geen goeie vriend heeft of aangeeft zeker beter met volwassenen op te kunnen schieten dan met leeftijdgenoten	% dat geen goeie vriend heeft of aangeeft zeker beter met volwassenen op te kunnen schieten dan met leeftijdgenoten	HBSC 2009
10a. Moeilijk lerend.	% kinderen met IQ 50-85	% kinderen met IQ 50-85	Diepenhorst e.a., 2011
Ernstige problemen			
1b. Gedragsstoornis	% met een gedragsstoornis	% met een gedragsstoornis	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers; Gedragsstoornissen
2b. ADHD	% met ADHD	% met ADHD	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers; ADHD
3b. Angststoornis	% met een angststoornis	% met een angststoornis	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers:

			Angststoornissen
4b. Depressie	% met depressie	% met depressie	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers; Depressie
5b. Gepest	% 11- en 12-jarigen dat wekelijks of maandelijks gepest wordt	% dat wekelijks of maandelijks gepest wordt	HBSC 2009
6b. Schooluitval	% kinderen in het (s)bao dat relatief verzuimt (exclusief luxe verzuim) in 2010/2011.	% (nieuwe) kinderen woonachtig in de gemeente dat voortijdig schoolverlaat (VO) schooljaar 2012/2013	Kamerbrief OCW: De Dag van de leerplicht dd.15 maart 2012; NJi: Databank Cijfers; Voortijdig Schoolverlaten VSV Verkenner
8b. Te dik	% met ernstig overgewicht	% met ernstig overgewicht	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers; Overgewicht
7b. Middelenmisbruik	% dat misbruik maakt van (verslavende) middelen.	% dat misbruik maakt van (verslavende) middelen.	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers; Middelenmisbruik en Verslaving
9b. Autisme	% met autisme	% met autisme	HBSC 2009; NJi: Databank Cijfers; Autisme
10b. LVB	% met een licht verstandelijke handicap (LVG)	% met een licht verstandelijke handicap (LVG)	SCP, 2011

Vragen en problemen in het onderwijs

Lichte problemen

1a. Hakken over de sloot	% kinderen in het bao dat langer dan acht jaar doet over de basisschool.	% zittenblijvers in VO	De staat van het onderwijs, Onderwijsjaarverslag 2012/2013
2a. Leesprobleem	% kinderen in groep 8 dat niet Citoniveau 1F haalt; en 'dus' moeite heeft met leesvaardigheid.		Monitor taal en rekenen. Cito. 2009;
3a_BAO Taalachterstand			
3a_VO Schorsen		% leerlingen dat geschorst is, gemeld bij de inspectie	De staat van het onderwijs, Onderwijsjaarverslag 2012/2013
4a. Plagen	% 11- en 12-jarigen dat de afgelopen maand 1 of 2 keer heeft meegedaan aan het pesten van een andere leerling op school.	% dat de afgelopen maand 1 of 2 keer heeft meegedaan aan het pesten van een andere leerling op school.	HBSC, 2009
5a. Geplaagd	% dat aangeeft wel eens gepest of getreiterd te worden		HBSC 2009; De staat van het onderwijs,

			Onderwijsjaarverslag 2012/2013
6a. Chatten	% 11- en 12-jarigen dat 2 dagen of meer per week chat en 2 dagen of meer per week op Hyves, Facebook, CU2, Sugababes, Superdudes, etc.	% dat 2 dagen of meer per week chat en 2 dagen of meer per week op Hyves, Facebook, CU2, Sugababes, Superdudes, etc.	HBSC 2009.
Ernstige problemen			
1b_BAO Onderwijsachterstand	% achterstandsleerlingen		CBS, 2012; CBS Jeugdspiegel
1.b_VO Afstromen		% afstroom vanaf leerjaar 3 in het VO	De staat van het onderwijs, Onderwijsjaarverslag 2012/2013
2b. Dyslexie	% kinderen met dyslexie (stoornis).		COOL 2
3b_BAO TOS			
3b_VO Verwijderen		% van school verwijderde leerlingen	De staat van het onderwijs, Onderwijsjaarverslag 2012/2013
4b. Pesten	% 11- en 12-jarigen dat de afgelopen maand 1 keer per week of meer heeft meegedaan aan het pesten van een andere leerling op school.	% dat de afgelopen maand 1 keer per week of meer heeft meegedaan aan het pesten van een andere leerling op school.	HBSC 2009.
5b. Bang op school	% leerlingen dat aangeeft zich onveilig te voelen op school.	% leerlingen dat aangeeft zich onveilig te voelen op school.	De staat van het onderwijs, Onderwijsjaarverslag 2012/2013
6. Cyberpesten	% 11- en 12-jarigen dat minstens één keer per maand een ander digitaal pest.	% dat minstens één keer per maand een ander digitaal pest.	HBSC 2009/ NJi: databank Cijfers; Pesten/Digitaal

Bijlage 3: Het HBSC-onderzoek

Beschrijving uit de databank Feiten en Cijfers van het Nederlands Jeugdinstituut.

Het derde Nederlandse HBSC (Health Behaviour in School-aged Children)-onderzoek is in 2009 uitgevoerd in een samenwerkingsverband tussen het Trimbos-instituut, Universiteit Utrecht en het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Method

Soort onderzoek: Steekproefonderzoek

Jaar dataverzameling: 2009

Instrumenten: De internationale HBSC-organisatie heeft een verplichte vragenlijst vastgelegd over de onderwerpen gezondheid, welbevinden en risicogedrag van scholieren met mogelijkheid om een aantal vrije onderwerpen toe te voegen. In het Nederlandse HBSC-onderzoek is gekozen om een deel van de Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ) te gebruiken om emotionele problemen en probleemgedrag bij jongeren vast te stellen. Daarnaast zijn vragen toegevoegd over de relatie met ouders, woonsituatie, alcoholgebruik en regels van ouders over roken en het drinken van alcohol, aanvang van de puberteit, verliefdheid en ongewenste en onvrijwillige seks. In het onderzoek is gewerkt met verschillende vragenlijsten, één voor het basisonderwijs en één voor het voortgezet onderwijs. In de vragenlijst voor het basisonderwijs zijn vragen over seksualiteit, cannabisgebruik en de extra vragen over alcoholgebruik niet opgenomen.

De vragenlijst voor ouders bevat vragen over opvoeding gedrag van de ouders, over hun opvattingen en regels over middelengebruik door hun kinderen en over andere gezondheidsaspecten. Over een aantal thema's zijn ouders en kinderen vergelijkbare vragen gesteld.

Afname: De vragenlijst voor leerlingen wordt klassikaal en schriftelijk afgenomen in aanwezigheid van een medewerker van het Trimbos-instituut. De vragenlijst voor ouders is via de leerlingen aan de ouders uitgereikt met een begeleidende brief erbij waarin het verzoek stond deze ingevuld terug te sturen. De vragenlijst voor ouder bevatte dezelfde nummercode als de corresponderende vragenlijst voor het kind, zodat het vergelijken van de antwoorden mogelijk was.

Steekproefgrootte en respons

Populatie: Nederlandse scholieren van 11 tot en met 16 jaar op basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Ouders van leerlingen uit de eerste vier leerjaren van het voortgezet onderwijs (vmbo, havo en vwo).

Steekproefgrootte: Van de 154 benaderde basisscholen uit de steekproef bleken er negen ongeschikt voor deelname vanwege sluiting of te weinig leerlingen. Met drie scholen kon geen telefonisch contact gelegd worden. Van de overige (142) scholen waren er 79 bereid mee te doen, maar vielen er gedurende het veldwerk twee af. Uiteindelijk hebben dus 77 scholen deelgenomen (54 procent). De vragenlijsten zijn door 1792 leerlingen in de klas ingevuld.

In totaal waren er 103 leerlingen afwezig (6 procent). Van de 162 benaderde scholen voor voortgezet onderwijs bleken er zestien ongeschikt voor het onderzoek (bijvoorbeeld omdat het geen regulier voortgezet onderwijs betrof). Met drie scholieren was geen contact te leggen. Van de overige (143) scholen waren er 68 bereid mee te doen (48 procent). In totaal zijn 5734 vragenlijsten door leerlingen ingevuld. Na verwijdering van onvoldoende en onbetrouwbaar ingevulde lijsten bleven er 5719 over voor analyses, waarvan 5642 in de leeftijdscategorie waar het om ging (tot en met 16 jaar).

De ouders is via de jongeren die deelnamen aan het onderzoek een schriftelijke vragenlijst uitgereikt. Van de 5734 uitgereikte vragenlijsten kwamen er 3034 ingevuld terug (53 procent). Elf ervan bleken niet of onbetrouwbaar ingevuld. Ook zijn vragenlijsten verwijderd omdat gegevens van kind niet overeen kwamen met de vragenlijst die was ingevuld door het kind of omdat de vragenlijst van het kind om een bepaalde rede uit de analyses was verwijderd. Uiteindelijk bleven er 2965 vragenlijsten over.

Leeftijd: De gemiddelde leeftijd van de basisschoolleerlingen was 11,2 jaar en gelijk voor jongens en meisjes. De gemiddelde leeftijd van de leerlingen in het voortgezet onderwijs was 13,8 jaar en eveneens gelijk voor jongens en meisjes.

Verdeling sekse: De steekproef is gewogen voor geslacht van de kinderen, zodat het representatief is voor Nederland. Ook de steekproef van de oudervragenlijst is gewogen voor geslacht van de kinderen. In de gewogen steekproef is 51 procent jongen.

Opleiding: De steekproef is van het voortgezet onderwijs is gewogen voor het schoolniveau van de kinderen, zodat het representatief is voor Nederland. Ook de steekproef van de oudervragenlijst is gewogen voor schoolniveau van de kinderen. Uit de gewogen steekproef onder kinderen volgt 20 procent vmbo-beroepsgerichte leerweg, 33 procent vmbo-theoretische/gemengde leerweg, 23 procent havo en 24 procent vwo. Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs volgt 29 procent de vmbo-beroepsgerichte leerweg; 28 procent vmbo-theoretische leerweg, 25 procent havo en 18 procent vwo. Van de ouders uit de oudersteekproef zit 18 procent van de kinderen op vmbo-beroeps-/kaderberoeps, 31 procent op het vmbo-theoretisch/gemengd, 25 op de havo en 27 procent op het vmbo.

Etniciteit: Van de deelnemende basisschoolleerlingen is 20 procent van allochtone afkomst en van de leerlingen in het voortgezet onderwijs ook. In de steekproef van de ouders is ongeveer 12 procent van de kinderen van allochtone afkomst.

Publicatiegegevens

Dorsselaer, S. van, Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., ... [et al.] (2010). 'Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland : HBSC 2009'. Utrecht: Trimbos-instituut